

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Motivace dobrovolníků

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Maliňáková

Autor práce: Radka Pištěková

Studijní obor: Sociální práce a charita

Ročník: 3.

2007

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem: „Motivace dobrovolníků“ vypracovala samostatně a všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu literatury.

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Maliňákové za její obětavou pomoc, odborné rady a trpělivost. Dále bych ráda poděkovala všem zaměstnancům Národního dobrovolnického centra Hestia za poskytnutí literatury. Můj dík rovněž patří firmě Tery computer, která mi zapůjčila výpočetní techniku.

R.P.

Obsah

ÚVOD	5
1. TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍČEK	7
2. HISTORIE DOBROVOLNICTVÍ V ČR	10
2.1 Počátky – středověk	10
2.2 19. a počátek 20. století	10
2.3 První republika	10
2.4 II. světová válka	11
2.5 Socialismus	11
2.6 Období pro roce 1989	12
3. DOBROVOLNICTVÍ A NÁBOŽENSTVÍ	14
3.1 Křesťanství	14
3.2 Islám	14
3.3 Judaismus	15
4. DOBROVOLNÍK	16
4.1 Typy dobrovolných aktivit, které mohou dobrovolníci vykonávat	17
4.1.1 Jednorázové akce	17
4.1.2 Dlouhodobý dobrovolnický program	17
4.2 Dobrovolníci v neziskových organizacích	18
4.3 Oblasti, ve kterých se dobrovolníci angažují	19
4.4 Otázka vhodnosti a nevhodnosti dobrovolníka	20
4.5 Dobrovolnické organizace a dobrovolnická centra	20
5. MOTIVACE DOBROVOLNÍKŮ	21
5.1 Motivace lidského chování	22
5.2 Základní zdroje motivace	25
5.2.1 Potřeby	25
5.2.2 Návyky	25
5.2.3 Zájmy	25
5.2.4 Hodnoty	26
5.2.5 Ideály	26
6. DRUHY MOTIVACE	27
6.1 Motivace vědomá a nevědomá	29
6.2 Motivy k dobrovolné činnosti	33
6.3 Nevhodné a nebezpečná motivy pro dobrovolnou práci	35
7. PŘÍPRAVA NA DOBROVOLNOU ČINNOST	36
DISKUZE	38
ZÁVĚR	41
SEZNAM LITERATURY	42
ABSTRAKT	45

ÚVOD

Nad tématem bakalářské práce jsem dlouho přemýšlela. Větší část svého studia jsem se věnovala lidem s mentálním postižením a vlastně celé problematice, která je s těmito lidmi úzce či široce spojena. Avšak svou bakalářskou práci jsem chtěla věnovat tématu, o kterém příliš znalostí nemám. Cílem mimo jiné bylo, abych se zdokonalila i v jiné problematice. Zvolila jsem téma dobrovolnictví. A to z toho důvodu, že mi není úplně cizí. Sama jsem se jako dobrovolnice zúčastnila několika dobrovolnických programů a projektů.

Téma dobrovolnictví je ale dosti široké a obsažné, bylo tedy nutné jej zúžit a vybrat z něj konkrétní problematiku. Uvažovala jsem nad dobrovolnictvím nezaměstnaných, nad dobrovolnictvím v nemocnicích, dále nad zahraničními dobrovolnickými projekty a dalšími tématy. Všechna výše zmíněná témata byla příliš specializovaná nebo nebylo možné k nim sehnat dostatečné množství zdrojů, z kterých bych mohla pro svou práci čerpat. Proto jsem přemýšlela dále a zjistila, že by bylo celkem zajímavé, dovědět se, co vlastně vede lidi k tomu, že se stávají dobrovolníky. Zajímat se o motivaci těchto lidí. Čili má bakalářská práce se věnuje tématu **MOTIVACE DOBROVOLNÍKŮ**.

Při vyhledávání a kompletaci zdrojů k tomuto tématu se zdálo, že jich bude dostatek. Ale později jsem zjistila, že mnou vyhledané zdroje se na tuto problematiku dívají z jiného úhlu pohledu. Tedy, jak dobrovolníky k „dobrovolničení“ motivovat. Přesto se mi časem podařilo zdroje k tomuto tématu najít a to knižní i internetové. Velkou část zdrojů jsem získala z knihovny Národního dobrovolnického centra Hestia, z knihovny Agentury neziskového sektoru a v neposlední řadě z webových stránek dobrovolník.cz. a hest.cz. Domnívám se tedy, že se mi podařilo podchytit zdroje, které vytvořili největší a nejznámější odborníci na dobrovolnictví u nás – Jiří Tošner, Olga Sozanská, Pavol Frič, Vojtěch Tutr, Karel Kosina a mnoho dalších.

Práce je rozdělená do sedmi hlavních kapitol. Na jejím začátku jsou vysvětleny důležité pojmy, které k dobrovolnictví a motivaci bezprostředně patří. Ve druhé kapitole je nastíněn historický vývoj dobrovolnictví na našem území – od středověku až po současnost. Další kapitola je věnována vztahu mezi dobrovolnictvím a náboženstvím. Je zde načrtnut postoj k dobrovolnictví z pohledu křesťanství, islámu a judaismu. Čtvrtá kapitola se snaží definovat osobu dobrovolníka, typy dobrovolných aktivit, úlohu dobrovolníků v neziskových organizacích, oblasti, ve kterých se dobrovolníci mohou angažovat a řeší otázku vhodnosti

konkrétního dobrovolníka. Kapitola čtvrtá rovněž definuje dobrovolnické organizace a dobrovolnická centra.

Pátá kapitola je stěžejní kapitolou této práce. Zabývá se obecně motivací lidského chování, základními zdroji této motivace a jejími druhy. Dále se zabývá problematikou motivace vědomé a nevědomé, motivy k dobrovolné činnosti a v neposlední řadě i nevhodnými motivy pro dobrovolnou práci. Poslední kapitola, kapitola sedmá, krátce zmiňuje důležitost přípravy dobrovolníků na jejich činnost.

Důvody, které vedou člověka k tomu stát se dobrovolníkem jsou velmi individuální, ale přesto v mnoha případech velmi podobné. Ve své práci vycházím zejména z výsledků výzkumu Dárcovství a dobrovolnictví v ČR, který realizovala Nadace rozvoje občanské společnosti a Agentura neziskového sektoru v období let 1999 – 2000. Ale také ze zkušeností Pavly Jandákové, Jaroslava Hynka, Tomáše Nováka a v neposlední řadě ze zkušeností Jířího Tošnera a Olgy Sozanské.

Dobrovolnictví znamená věnovat energii, čas nebo dovednosti někomu jinému či ve prospěch společnosti. A to bez nároku na finanční podporu. Cílem mé bakalářské práce je nastínit alespoň několik možných motivací, které mohou být důvodem k tomu, že se člověk stane dobrovolníkem. Na druhou stranu jsem si však vědoma toho, že není možné všechny tyto důvody postihnout. A to proto, jak jsem již výše uvedla, že jsou velmi individuální.

Považuji dobrovolnictví za velmi důležitý a rozšiřující se fenomén a to zejména v sociální oblasti. Proto si myslím, že je vhodné mu věnovat pozornost a že si zaslouží napsat o něm bakalářskou práci.

1. Terminologický slovníček

dobročinnost

provází člověka již řadu století. Dobročinnost považujeme za jednu z důležitých občanských ctností, které v našem světě mají (bez ohledu na to, zda jsme věřící či ne) kořeny v křesťanské morálce. Dobročinnost můžeme rozdělit na dvě formy, a to dárcovství a dobrovolnictví.

dárcovství

je poměrně srozumitelný pojem, který se týká peněžitých či nepeněžitých darů určených přímo potřebným občanům nebo na veřejně prospěšné účely.

dobrovolnictví

je již složitější. Pro dobrovolnou činnost zaměřenou převážně na rodinu, příbuzenstvo a sousedy můžeme použít termín **občanská výpomoc**.¹

Běžně pod pojmem dobrovolnictví rozumíme činnost, pro kterou se jednotlivec rozhodne zcela svobodně, jeho úmyslem je tedy pomoci druhým – přispět svou prací ke zlepšení jejich životní situace. Tato pomoc je neplacená, ale obvykle významně přispívá k rozvoji schopností a zkušeností člověka – dobrovolníka. Relativně často vede dobrovolnická zkušenost k získání placeného pracovního místa, případně ji můžete využít jako praxi důležitou pro přijetí na VŠ humanitního typu.²

Pro dobrovolnou činnost realizovanou obvykle v rámci komunity vytvořené v obci, okolo fary, sportovního klubu apod. používáme termín **dobrovolnictví vzájemně prospěšné**.

Hranice mezi vzájemným a veřejným dobrovolnictvím jsou ale často neostré. Obě uvedené formy dobrovolné pomoci se vyznačují znaky jako je spontánnost a nečekání odměny. Řada lidí se v situaci občanské výpomoci i vzájemně prospěšného dobrovolnictví ani necítí být dobrovolníkem, ani by nechtěla být tímto slovem označována.³

Dobrovolnictví, na kterém staví neziskové organizace a které organizují dobrovolnická centra, označujeme jako **veřejně prospěšné dobrovolnictví**. Má řadu podobných znaků jako

¹ Tošner, J. Informační desky ke kampani „30 dní pro občanský sektor“, s. 10 – 11.

² Gabriel ve škole, projekt na podporu dobrovolnictví mladých lidí, s. 4.

³ Tošner, J. Informační desky ke kampani „30 dní pro občanský sektor“, s. 10 – 11.

občanská výpomoc, ale zároveň se vyznačuje dalšími znaky. Role dobrovolníka je vymezena tak, aby se příjemce dobrovolné pomoci na ní mohl v dohodnutém rámci spolehnout. Proto partnerem dobrovolníka je obvykle organizace, která mu nabídne příležitosti k dobrovolné činnosti. Dobrovolnictví je v tomto smyslu vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena. Dobrovolnictví je často profesionálně organizováno, aniž by ztratilo svoji spontaneitu. Je pravidelným a spolehlivým zdrojem pomoci pro organizaci, která s dobrovolníky spolupracuje, a zároveň zdrojem nových zkušeností, zážitků i příležitostí pro osobní růst dobrovolníků.⁴

dobrovolná služba

je většinou činnost na „plný úvazek“, kdy má dobrovolník obvykle uhrazeny náklady, včetně pojištění. Velmi často se jedná o dobrovolnou službu v zahraničí. Organizaci dobrovolné služby se věnují organizace jako Mládež pro Evropu s programem Evropská dobrovolná služba (EVS), United Nations Volunteers (UNV), Bohemia Corps, Volonté a INEX. Dobrovolnou službou se zabývají také humanitární a charitativní mise organizací, vysílajících dobrovolníky do ohnisek krizí v zahraničí, jako je „Člověk v tísni – Společnost při České televizi, Lékaři bez hranic a další.

dobrovolná činnost

vidíme ji jako činnost na „částečný úvazek“, kterou dobrovolníci vykonávají buď několikrát do roka při nárazových akcích, festivalech, jarních úklidech a podobných příležitostech, nebo se jí věnují pravidelně po celý rok, například několik hodin jedenkrát týdně.

dobrovolnické organizace

zabývají se organizací dobrovolné činnosti (např. vznikající dobrovolnická centra v Praze, Brně, České Lípě, Českých Budějovicích, Kroměříži, Ostravě, Plzni, Ústí nad Labem a další organizace napří Česká národní agentura Mládež, INEX, Volonté apod.). Dobrovolnými organizacemi jsou například Hnutí DUHA či sdružení YMCA, jejichž činnost je postavena převážně na dobrovolnících. Obě vymezení nejsou vždy striktní, protože jak YMCA se při přípravě řady akcí chová jako agentura organizující činnost dobrovolníků, tak dobrovolnická centra využívají dobrovolníků „pro sebe“, jako jiné dobrovolné organizace.

⁴ Tošner, J. Informační desky ke kampani „30 dní pro občanský sektor“, s. 11.

dobrovolnický sektor

je možno chápat jako označení pro soubor organizací a hnutí, pro které jsou dobrovolníci důležitým zdrojem, kdežto **dobrovolný sektor** je souhrnem dobrovolníků či výsledků jejich činnosti.⁵

filantropie

dobročinné pomáhání sociálně slabým, lidumilnost, lidumilství, dobročinnost, láska k člověku.⁶

motivace

proces energetizace chování a jeho zaměřování na určitý cíl; výsledkem tohoto procesu je vnitřní motivační stav, který za předpokladu, že subjekt očekává dosažení cíle a že cíl je dostatečně atraktivní, spouští příslušné chování (jednání), jehož způsob a průběh je určován situací, v níž se uskutečňuje; motivované chování směřuje k dosažení určitého cíle, jímž je určitý druh uspokojení (např. motivační stav hladu směřuje k jedení, které vede k nasycení), které se označuje také jako dovršující reakce (jíž je např. jedení) a vede k redukci výchozího motivačního stavu (např. hladu)... motivační stav je prožíván jako snaha, chtění, přání, touha atd.⁷

1.uvádění, uvedení jako motiv, zdůvodňování, zdůvodnění: motivace činu, 2.soubor pohybů podněcující k určité činnosti, k určitému cíli...⁸

motiv

psychologická příčina cíle chování, tj. dosažení určitého uspokojení, která může být vrozená nebo získaná a je odvozena z obsahu uspokojení, nikoli z objektu chování, neboť též objekt chování, např. určitý člověk, může být předmětem více motivů.⁹

⁵ Tošner, J. Informační desky ke kampani „30 dní pro občanský sektor“, s. 11.

⁶ Kraus, J. a kol., Nový akademický slovník cizích slov A - Ž, s. 243.

⁷ Nakonečný, M., Úvod do psychologie, s. 450.

⁸ Kraus, J. a kol., Nový akademický slovník cizích slov A - Ž, s. 537.

⁹ Nekonečný, M., Úvod do psychologie, s. 450.

2. Historie dobrovolnictví v ČR

2.1 Počátky – středověk

Počátky organizované dobročinnosti sahají hluboko do středověku a jsou spojeny s institucí církve. V tomto období lze hovořit o 2 velkých oblastech dobročinnosti – o obecně humanitární a o dobročinnosti, která se věnuje duchovním záležitostem. Spolu s postupně ochabujícím vlivem církve začalo i její vytlačování z oblasti dobročinnosti. její role byla nahrazena městskými stavy. Avšak za vlády Habsburků, v procesu tzv. rekatolizace, opět církve získala své monopolistické postavení. V období humanismu a renesance se do dobročinnosti vkládá stát a začíná církve postupně vytlačovat. Za vlády Josefa II. (osvícenský absolutismus) je rušeno mnoho klášterů a na jejich místo nastupuje světská charita a humanitární nadace.¹⁰

2.2 19. a počátek 20. století

Období Národního obrození se zasloužilo o rozvoj různých spolků a nadací, které se angažovaly v kultuře, ve vědě i ve vzdělávání. Společenský život byl celkově ovlivněn urbanizací a industrializací. Modernizace se podílela na skutečnosti, že církve ztrácela vliv v organizování dobročinnosti. Její vliv pokles také zejména díky tomu, že církve nebyla schopna řešit nově vznikající sociální problémy, které sebou tato emancipace přinášela.¹¹

2.3 První republika

Od minulého století až do druhé světové války spolkový a filantropický život dělí hranice nejen národnostní, ale též konfesní. Týmž aktivitám se věnovaly organizace církevní i sekulární, německé i české a nezdálo se, že by docházelo k soupeření, přetahování členstva, či nevraživosti. Za první republiky se idea spolků s českým členstvím změnila z protirakouské rezistence v aktivní nadšení budovatelů první republiky. Mnoho zejména mládežnických organizací, jako například YMCA, požívalo přímou podporu presidenta Masaryka, který v nich viděl nástroj praktické realizace svých idejí filosofických a úsilí o vytvoření nové sebevědomé generace První republiky. Právě národnostní akcent se stal osudný některým

¹⁰ Srov. Frič, P., Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, s. 23.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 23 – 24.

organizacím za německé okupace. Řada z nich byla zrušena, jiné byly přetransformovány do podoby vyhovující protektorátní správě.¹²

2.4 II. světová válka

Druhá světová válka a Německá okupace přerušily veškerý vývoj a rozmach dobročinnosti. Většina organizací byla zlikvidována, jiné byly přeorganizovány tak, aby z nich stávající režim mohl těžit. Po skončení Druhé světové války však byly neziskové organizace velmi rychle obnoveny a zaujaly významné společenské postavení.¹³

2.5 Socialismus

Uchopení moci komunistickou stranou v r. 1948 však znovu znamenalo nastolení totalitního politického systému, který sdužování občanů uzavřel do prostoru centrálně řízených masových organizací. Spolkový život byl paralyzován, majetek spolků byl zkonfiskován a jednotlivé organizace byly „sjednoceny“ do „společenských dobrovolných organizací“ Národní fronty. Dobročinné neziskové organizace působící v oblastech školství, zdraví a sociální péče přešly v plné míře do rukou státu.¹⁴

Dobrovolná činnost, která jinak přispívá k rozvoji demokratické společnosti a zvyšování účasti občanů na správě věcí veřejných, tak byla využita k budování socialismu prostřednictvím všudypřítomné ideologizace dobrovolné činnosti, "povinně dobrovolných" akcí a kontroly každé možnosti provozování nezávislých aktivit.¹⁵

Komunistická propaganda bagatelizovala dobročinnost v původním slova smyslu jako archaický způsob vypořádávání se s obtížemi budování moderní společnosti. Soukromě organizovanou charitu v „kapitalistických zemích“ zesměšňovala jako berličku skomírajícího vykořisťovatelského systému a dávala jí nálepku pokrytectví (...) Až na výjimky, jako byly různé svépomocné aktivity, zasazené do lokálního prostředí (např. Akce Z), zanechala po sobě éra socialismu z hlediska dárcovství a dobrovolnictví vesměs negativní dědictví. Pojem „dobročinnost“ byl v očích běžného občana diskreditován hlavně díky jeho silné ideologizaci a vazbě takového konání na kariéerní postup. Pro většinu občanů se „dobrovolná práce“ stala synonymem vnucované, neautentické aktivity, které se pokoušela vyhnout, jak se jen dalo.

¹² www.dobrovolnik.cz/l-organ.shtml.

¹³ Srov. Frič, P., Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, s. 24.

¹⁴ Frič, P., Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, s. 24 – 26.

¹⁵ www.dobrovolnik.cz/l-organ.shtml.

Vzhledem k „české povaze“ ani není divu, že občané dosáhli ve vyhýbání se „proletářské dobročinnosti“ skutečné virtuosity.¹⁶

2.6 Období po roce 1989

„Česká společnost prošla po roce 1989 obdobím hledání vlastní identity. Základním tématem se stala myšlenka občanské společnosti, založená na spolupráci a vzájemné solidaritě plnoprávných a svobodných občanů, jejímž hlavním propagátorem je prezident Václav Havel. Po několika letech, kdy česká společnost prožila po dlouhé době opět zkušenost s liberálně tržním hospodářstvím, individualismem a orientací na konzumní způsob života, začala se projevovat zájem občanů o jiný životní styl i o rozvoj tradičních humanistických hodnot. Jako jedna ze základních byla znovuobjevena přirozená lidská potřeba pomáhat ostatním, především těm členům společnosti, kteří jsou slabí či se z různých důvodů nacházejí v obtížích a nemohou si sami pomoci.

Lidé začali hledat kromě svého profesního uplatnění jiné způsoby seberealizace, ve kterých by mohli využít svých dovedností a znalostí. Po roce 1989 došlo v ČR k nebývalému rozvoji neziskového sektoru. Byly obnoveny spolky a sdružení potlačené minulým režimem, řada z nich získala v rámci restitucí původní majetek a mohla tak pokračovat ve své činnosti.¹⁷

„Obnova organizované dobročinnosti na autentických a demokratických základech nastala až po roce 1989. Byl přijat zákon o sdružování občanů a pak i další právní normy, upravující fungování jednotlivých typů neziskových organizací (obecně prospěšných společností, nadací, nadačních fondů, církevních zařízení). Soukromě organizovaná dobročinnost postupně znovu získává svou ztracenou legitimitu a stává se společensky uznávanou aktivitou, přinášející důvěryhodnost a čest.“¹⁸

„Po roce 1989 dochází teprve k obnově demokratických struktur v plné šíři a začíná prudký rozvoj nezávislých sdružení v oblasti ekologie, lidských práv, humanitární činnosti, sportu, sociální oblasti atd. Stát mnoho z nich podporuje poskytováním grantů pro různé oblasti, zejména v sociální sféře, kde, zdá se, se uplatňuje názor, že nestátní organizace dovedou pokrýt poptávku po některých službách lépe, než státem řízené centralizované instituce. Přestože veřejnost je často skeptická vůči dobrovolné činnosti a velká část populace prohlašuje, že by se nikdy ničeho podobného nedopustila, lze v posledních letech vysledovat

¹⁶ Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, s. 24 – 26.

¹⁷ Tošner, J., Sozanská, O. Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích, s. 30.

¹⁸ Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, s. 26.

i pozitivní tendence, které přibližují Českou republiku civilizovanému světu i na tomto poli.“¹⁹

K vývoji dobrovolnictví u nás socioložka Jiřina Šiklová na mezinárodní konferenci o dobrovolnictví v roce 2001 uvádí: „Nejen Národní divadlo, ale i národní muzeum v Praze vzniklo z dobrovolných sbírek a po městech českých jsou tisíce různých budov, zahrad, tělocvičen, jednot a muzeí postavených jenom z peněžitých darů našich pradědečků. Podobně jako v Severní Americe se přistěhovalci bouřili proti nadvládě Velké Británie a nechtěli být jenom jejich kolonií, ani tento český národ se neztotožňoval se svoji vládou ve Vídni. Organizoval se sám, na občanské bázi a z darů soukromníků budoval první české školy, svépomocná družstva, pojišťovny a vlastně tak trochu na vzdor či „natruc“ doslova „zdola“ sám sebe etabloval. V tomto směru má naše občanská společnost velice hluboké kořeny, které sahají mnohem dále do historie než vznik jakýchkoliv politických stran. Ale dobrovolnictví není jenom specifikou současnosti. Veškerá misionářská činnost, všechny kláštery, obecní kostelíky, ale i první výzkumy ve vědě, objevy neznámé fauny, vznikaly vlastně na dobrovolnické bázi. Z počátku to nikdy nikdo nefinancoval. Vznikalo to z přesvědčení, že to má smysl dělat, ze snahy překročit pouze účelový horizont vlastního života. Přestože všichni tito lidé žili sami (z dnešního pohledu) v nedostatku, neviděli smysl svého života v obživě, v pouhém zachování sebe a své rodiny, ale skoro vždy překračovali svoje bezprostřední možnosti a tehdejší účelové zájmy, nějakou charitativní, dobrovolnickou činností. Dokonce i politická hnutí, revoluce vznikaly jako hnutí dobrovolníků, lidí nadšených určitou myšlenkou, kterou chtěli prosadit. Nikdo je za to neplatil! To jen dodatečně Karel Marx hledal za vším, opravdu vším jen a jen materiální zájmy, ačkoliv sám svoje studie psal také především z nadšení a přesvědčení a v bídě a také si mohl vydělávat peníze jiným způsobem. A teprve po sto letech od jeho smrti, jeho následovníci neustále opakovali, že všichni, kdož se pro něco dobrovolně angažují, jsou vlastně placeni, buď západními imperialisty nebo Vatikánem, či alespoň, že to dělají proto, aby si jednou po smrti zajistili život posmrtný v Království nebeském.“²⁰

¹⁹ www.dobrovolnik.cz/l-organ.shtml.

²⁰ Šiklová, J. Má dobrovolnictví budoucnost? In. Dobrovolnictví a dárcovství - obnova občanských ctností, s. 23.

3. Dobrovolnictví a náboženství

Dobročinnost byla již z počátku zaměřena na pomoc lidem v sociální nouzi, kulturu, vzdělanost a rovněž vznikaly spolky např. dobrovolných hasičů. Dobročinnost však nebyla vázána na nějaké náboženství, ale právě věřící se nejvíce v charitě angažovali. Vedle náboženských spolků, které vznikaly v rámci církve se etablovaly i spolky světské, které s těmi církevními soupeřily. Pojem dobrovolnictví jako takový se nevyskytuje v žádném náboženství, ale motiv nezištné služby je patrný ve všech náboženstvích. Tyto motivy obvykle vychází z posvátných textů konkrétních církví.²¹

3.1 Křesťanství

„Je jedním z konstitutivních prvků naší kultury, klade velký důraz na službu bližním. Všichni jistě znají příběh o milosrdném Samaritánovi, na kterém Ježíš demonstroval, jak se mají jeho následovníci chovat k lidem v nouzi. Biblické texty vedou věřící k tomu, aby v každém potřebném viděli samotného Krista a přitom netrvali na odměně pozemské. Na jiném místě Písma můžeme najít zmínku o situaci v první křesťanské obci. Společenství zřídilo zvláštní službu diakonů, kteří se měli starat o spravedlivé rozdělování prostředků společenství vdovám a sirotkům. Ozvěnu jména tohoto úřadu můžeme zaslechnout v názvu protestantských charitativních organizací - diakonií. Starost o lidi v nouzi provází od té doby život církevních obcí jako nedílná součást jejich působení ve světě. Dnes vykazují církevní dobročinné organizace největší objem dobrovolné práce nejen v zemích jejich vzniku, ale též v misijních územích třetího světa.“²²

3.2 Islám

„Na rozdíl od křesťanství, kde je kladen důraz na osobní rozhodování věřícího a jeho čistý úmysl, Islám je náboženstvím zákona a život v muslimské obci neodděluje náboženskou sféru od politické. Náboženské zákony mají být též zákony státními a hříchy trestány veřejně státní mocí. Základem práva muslimských zemí je Šaría - podrobně rozpracovaná naučení o tom čeho se má muslim držet a čeho vyvarovat. Solidarita v každodenním životě je základním pravidlem soužití muslimů. Pravidlem je závazek nasycit toho, kdo hladoví, pečovat

²¹ Srov. Tutr, V. http://www.dobrovolnik.cz/d_naboz.shtml.

²² Tutr, V. http://www.dobrovolnik.cz/d_naboz.shtml

o nemocné, pomáhat lidem bez přístřeší a na cestách. Ve čtvrtích evropských měst s muslimským obyvatelstvem kde současně úroveň veřejných služeb není dostatečná, začali tito lidé oživovat pojem muslimské solidarity. Organizují sítě výpomoci rodinám v nouzi, nemajetným studentům, iniciativy proti šíření drog a podobně. Právně zakotveným výrazem povinnosti muslima brát ohled na druhé je institut povinné almužny či náboženské daně - zakát, která je považována za jeden z pěti pilířů islámské víry. Korán dokonce na některých místech zdůrazňuje, že věřící mají jako almužnu dávat vše, co jim přebývá. Toho využívají některé teorie islámského socialismu. Sama daň zakát má funkci očištnou, jako morální očištění majetku účinnou sociální solidaritou. Je také chápána jako vrácení části majetku Bohu, který Bůh umožnil člověku získat. Ačkoli je muslimské náboženství náboženstvím práva, přesto nelze říci, že by motivace k dobročinnosti byla čistě legalistická. Právo je chápáno jako hráz a ochrana společnosti před agresivitou a rozpínavostí jednotlivce. Přesto někteří myslitelé, jako například Ghazzálí varovali před přeceňováním právního nazírání. Tierno Bokarovi, mystiku první poloviny 20. století se připisuje výrok: "Víra je jako žhavé železo. Když chladne, ztrácí na objemu a hůře se kuje. Proto je třeba ji hrát ve vysoké peci lásky a dobročinnosti. Svě duše musíme zakalovat v oživujícím živlu lásky. Proto nesmíme uzavírat jejich východy k dobročinnosti a musíme dbát, aby myšlenkám byla otevřena cesta k rozjímání."²³

3.3 Judaismus

„Judaismus je také náboženstvím zákona. Věřící žid je účastníkem smlouvy, kterou uzavřel Bůh s Židovským národem. Veškerá pravidla pro praktické jednání věřících jsou podrobně rozepsána v Tanachu - židovské bibli, a v nesčíselném množství komentářů. Během staletí se ke každému verši nashromáždil velký počet výkladů, které byly opět komentovány a interpretovány. Dnes se již neškolený člověk v těchto předpisech a naučeních neorientuje a také různé proudy uvnitř judaismu kladou důraz na různé výklady, a jiná pravidla považují za závazná. Každý žid je ale povinen dodržovat 613 příkazů a zákazů odvozených přímo z Tanachu. Povinnost podporovat chudé je jedním z nich. V jednom židovském příběhu se vypráví, jak se bohatý člověk omlouval žebrákovi za malou almužnu, kterou mu dával tím, že musí zaplatit dluhy, které jeho syn nadělal hrou v karty. Žebrák mu na to prý odpověděl: "jestli tvůj syn chce prohrávat peníze, ať si prohrává svoje a ne moje."

²³ Tutr, V. http://www.dobrovolnik.cz/d_naboz.shtml.

„Systém charity v židovských obcích je podrobně rozpracován již od středověku. Každá židovská komunita má mít zřízenou charitní organizaci, které každý člen obce odvádí část svého platu podle svých možností, z nichž se financuje podpora chudých. Například každý chudý má nárok na dvě jídla denně, o šabatou pak na tři. Za nejvyšší stupeň dobročinnosti je však pokládáno zaopatření člověka poskytnutím zaměstnání, nebo půjčky tak, že je soběstačný a není závislý na darech. Dlouhá staletí násilné izolace židovských komunit v Evropě od okolního prostředí a neustálá hrozba pronásledování vytvořila mezi Židy takovou míru solidarity a vědomí pospolitosti jako snad u žádného jiného národa. Tento rys židovství vyústil při osidlování Palestiny od konce 19. století v zakládání kibuců, spolků pro pomoc přistěhovalcům, národních fondů pro vykupování půdy a produktů židovských osadníků, jejichž členové pracovali s neuvěřitelným nasazením. Dnes je v Izraeli dobrovolnictví a sponzorství samozřejmá součást života jak ve sféře politické, tak náboženské. I když dnes již existují státní sociální systémy, přesto neztrácí platnost výrok rabiho Akiby jímž odpověděl na otázku proč Bůh, má-li chudé rád, je neučiní bohatými: "Je v pořádku dát bohatým prostředky k tomu aby si získávali zásluhy."²⁴

4. Dobrovolník

Dobrovolník je osoba, která dělá něco, zejména pomáhá druhým lidem, ochotně, bez přinucení a bez platu.²⁵

„Dobrovolníkem může být fyzická osoba

- a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,
- b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí,

která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.“²⁶

„Dobrovolnická práce je v podstatě přístupná každému jednotlivci, ať už je to student, člověk výdělečně činný, důchodce či osoba se zdravotním postižením. Důležité je najít pro každého individuálně tu správnou činnost.“²⁷

²⁴ Tutr, V., http://www.dobrovolnik.cz/d_naboz.shtml

²⁵ Srov. <http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=88649&dict=CALD>

²⁶ http://www.olomouc.charita.cz/dobrovolnictvi/zakon_o_dobr_sluzbe.pdf.

²⁷ Bartošová, B., <http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>.

Malgorzata Ochmanová a Pawel Jordan ve své publikaci hovoří o tom, že: „...dobrovolníkem by měl být zralý člověk, který je schopný a zodpovědný, a který může dobrovolnické činnosti věnovat svůj čas a schopnosti. S výjimkou malých dětí se dobrovolníkem může stát kdokoliv, kdo vědomě pracuje ve prospěch druhých a je duševně i tělesně zdravý.“²⁸

4.1 Typy dobrovolných aktivit, které mohou dobrovolníci vykonávat

Dobrovolníci se mohou angažovat jak ve vysoce kvalifikovaných činnostech (např. řídicí a správní orgány neziskových organizací), tak i v těch kvalifikovaných méně, které zahrnují asistenci či pomocné práce. Je důležité, aby všechny dobrovolné činnosti byly hodnoceny stejně. A to z toho důvodu, aby nedocházelo k preferování konkrétní dobrovolnou činností před ostatními. Dobrovolníci mají největší zájem o práci s klienty a také se rádi podílí na akcích, které pořádá samotná organizace.²⁹

„Z hlediska přípravy a následné realizace je důležité rozlišovat typy dobrovolných aktivit. Jedním ze základních kritérií je rozdělení dle časového vymezení.“³⁰

Karel Kosina ve své publikaci hovoří o jednorázových akcích a dlouhodobých dobrovolnických programech. Jejich charakteristika je podána v kapitole 4.1.1 a 4.1.2.

4.1.1 Jednorázové akce

- jedná se především o benefiční akce, kampaně, sbírky apod. Zapojení dobrovolníků do jednorázových aktivit nemusí znamenat, že jde o jednorázovou pomoc – akce tohoto typu ve většině případů probíhají několikrát do roka. Dobrovolník může pomáhat vícenásobně, ale vždy v krátkodobém časovém rozmezí.
- Při uspořádání takovéto akce potřebuje organizace často stovky dobrovolníků, leč na poměrně krátkou dobu...

4.1.2 Dlouhodobý dobrovolnický program

- probíhá v delším časovém rozpětí. Dobrovolník vykonává činnost pravidelně, například dvě hodiny týdně po celý rok. Jedná se o častou formu dobrovolného

²⁸ Ochmanová, M., Jordan, P. Dobrovolníci – cenný zdroj pomoci, s. 6 – 7.

²⁹ Srov. Frič, P., Dárcovství a dobrovolnictví v ČR, s. 106 – 107.

³⁰ Kosina, K. a kol., Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky, s. 14 – 15.

závazku, který je pro dobrovolníka splnitelný a pro organizaci užitečný svojí pravidelností. Mezi dobrovolníkem a organizací se vyplatí mít sepsanou dohodu

- o spolupráci, v níž jsou upraveny závazky, práva a povinnosti obou stran.
- Pokud dobrovolník vykonává dlouhodobou pomoc v zahraničí, mluvíme
- o dobrovolnické službě nebo dokonce misi.
- Dlouhodobé dobrovolnické aktivity mohou dát také podnět ke vzniku nosných dobrovolnických programů neboli pilotních projektů. Ty významně doplňují již stávající služby organizace nebo umožňují poskytovat služby úplně nové.“

4.2 Dobrovolníci v neziskových organizacích

Pavol Frič ve své publikaci *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice* uvádí: „Dobrovolná činnost je velice důležitou součástí prakticky všech organizací. Nabývá však různých podob, které je možno rozdělit do následujících typů:

Typ 1: na dobrovolnicích je přímo závislý vlastní chod organizace. Vedle malé skupiny zaměstnaných „profesionálů“ se podílejí na hlavní činnosti organizace. Bez jejich práce by organizace nemohla své cíle plnit. Tento typ je typický např. pro zajišťování rozsáhlých humanitárních akcí, organizovaných občanským sdružením Člověk v tísni nebo Adra, dále ekologické iniciativy a kampaně pořádané Greenpeace a organizací Děti Země. Stejně tak je tomu u poradenských služeb, zajišťovaných Asociací občanských poraden a u Programu Pět P, který zajišťuje Národní dobrovolnické centrum Hestia. V případě některých organizací by bez dobrovolníků nebylo možno realizovat některé příležitostné akce (květinový den, benefiční koncert, vánoční akce).

Typ 2: Dobrovolníci vykonávají činnosti, které jsou součástí programu organizace – zastávají tedy běžnou práci zaměstnaných pracovníků. Dobrovolnická činnost tedy není základem provozu organizace. Tento typ se nejčastěji objevuje u zařízení sociální a zdravotní péče. Např. v Domově Sue Ryder dobrovolníci participují na zajišťování finančních prostředků, pomáhají se žehlením, obstarávají recepci, zajišťují chod dobročinného obchodu, pomáhají s účetnictvím, někdy i s úklidem, stavebními pracemi, úpravami, chodem technického zázemí apod. to znamená, že kdyby tuto činnost nevykonávali dobrovolníci, musela by být zajištěna profesionálně. U tohoto typu spolupráce tak dobrovolníci přispívají především ke snížení finančních nákladů organizace.

Typ 3: činnost dobrovolníků není sice pro vlastní chod organizace bezprostředně nepostradatelná, ale dobrovolná činnost pomáhá lépe nebo snáze naplňovat cíle každé organizace a celkově zkvalitňuje poskytované služby či usnadňuje provoz. Tento typ je

nejčastěji přítomen u volnočasových aktivit (např. vycházky s klienty organizace Fokus), výtvarných či jazykových kroužků pro uprchlíky (Organizace pro pomoc uprchlíkům), u volnočasových aktivit seniorů (Život 90) či při návštěvní službě v domácnostech seniorů. V naprosté většině organizací bylo na dobrovolnickém principu částečně zajištěno poradenství v daňových a účetnických záležitostech, administrativní pomoc, manuální výpomoc apod.

Ve skutečnosti je však činnost dobrovolníků mnohem složitější, než jak ji zachycují uvedené typy, neboť činnosti, které dobrovolníci vykonávají, jsou velice různorodé. Zejména typ 2 a 3 se často vyskytují paralelně.³¹

4.3 Oblasti, ve kterých se dobrovolníci angažují

Dobrovolníci se nejčastěji vyskytují v organizacích, jejichž prvotním cílem není zisk, ale náplň poslání či cíle jejich činnosti. Jedná se tedy obvykle o občanská sdružení, církevní organizace či obecně prospěšné společnosti.³²

V dotazníku Národního dobrovolnického centra Hestia pro zájemce o dobrovolnou činnost se uvádí tyto oblasti, ve kterých se dobrovolníci mohou angažovat:

- mentální retardace, kombinovaná postižení,
- fyzický handicap,
- nemocní,
- závislí,
- AIDS,
- bezdomovci,
- nezaměstnaní,
- ochrana lidských práv,
- humanitární aktivity,
- oběti trestných činů,
- telefonní linky,
- administrativa + organizace,
- vzdělávání,
- workcampy,
- ekologie,
- kultura,

³¹ Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice.s. 103.

³² Srov. Tošner, J., Sozanská, O. Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích, s. 41

- překlady,
- fundraising,
- PC, internetové stránky,
- manuální práce,
- sousedská výpomoc.³³

4.4 Otázka vhodnosti a nevhodnosti dobrovolníka

„Mnoho faktorů je důležitých, které nakonec rozhodnou o vhodnosti, či nevhodnosti jednak samotného dobrovolníka, ale i o jeho dobrovolnické činnosti, či místa a času jeho působení v organizaci. Uvedme alespoň některé z těchto důležitých faktorů na straně dobrovolníka:

pohlaví

1. věk
2. vzdělání
3. zaměstnaný - nezaměstnaný, student VŠ, student SŠ, učeň apod.
4. stav - svobodný, vdaná/ženatý
5. zájmy
6. zdravotní stav

Vyjmenované faktory je nutno posuzovat jednotlivě, ale i v jisté návaznosti a hlavně u každého dobrovolníka individuálně. To proto, že na co se jeden dobrovolník hodí, jiný se nemusí hodit vůbec a opačně. Jako příklad uvedu: Muž, který je zaměstnaný ve své organizaci s pracovní dobou od 7.00 do 15.00 hodin by rád pomáhal jako dobrovolník v sociálním zařízení pro přechodný pobyt zdravotně postižených a starých lidí. Jako koordinátorka mu nenabídnu dobrovolnickou činnost - pomoc při ranní toaletě klienta, ale doprovod na procházku v podvečerních hodinách. Pomoc při ranní toaletě klienta nabídnu nezaměstnané dobrovolnici, která má rodinu a v odpoledních hodinách se musí věnovat dětem. Co je vhodné pro uvedeného muže, není vhodné pro tuto dobrovolnici a obráceně. Výsledek je spokojenost organizace, že mají dobrovolníky a spokojenost obou dobrovolníků, že se organizace snažila přizpůsobit jejich časovým možnostem.³⁴

³³ http://www.hest.cz/dob_2.shtml.

³⁴ Teicherová, E., www.hest.cz/pruvodce.shtml.

4.5 Dobrovolnické organizace a dobrovolnická centra

„**Dobrovolnické organizace** se zabývají organizací dobrovolné činnosti. Fungují většinou jako informační a kontaktní základny pro ty, kteří se chtějí stát dobrovolníky a pro organizace dobrovolníky hledající. Některé z nich se specializují na práci s dobrovolníky v určité tématické oblasti (sociální, zdravotní, ekologické, kulturní), jiné pracují v určitém regionu nebo na národní či mezinárodní úrovni - dobrovolníky vysílají či přijímají v rámci dobrovolné služby. V České republice má již několik organizací bohaté zkušenosti s pořádáním mezinárodních akcí u nás (např. INEX - SDA) anebo programů pro vysílání českých dobrovolníků do zahraničí (např. Program Mládež).

Dobrovolné organizace jsou takové, jejichž činnost je postavena převážně na dobrovolnících. Většinou se jedná o neziskové organizace, které často zohledňují menšinové a individuální potřeby obyvatel. Díky svému zaměření a charakteru bývají často iniciátory změn či nových trendů ve společnosti a nositeli morálních hodnot. Nejvýznamnější oblasti s největším zapojením dobrovolníků a také s největší odezvou ve společnosti jsou oblasti: ekologická, humanitární a lidských práv, sociální a zdravotní, kulturní, sportovní a vzdělávací.“³⁵

„V České republice vznikají **dobrovolnická centra** především proto, aby propagovala a podporovala myšlenky dobrovolnictví. Jsou to samostatné neziskové organizace – občanská sdružení, nebo vznikají jako součást jiné neziskové organizace, někdy působí při vysoké či jiné škole. Tato specializovaná pracoviště se zabývají dobrovolnictvím profesionálně. Jejich úkolem je kromě propagace dobrovolnictví poskytování informací lidem ucházejícím se o dobrovolnickou činnost a pomoc při jejich uplatnění. K tomu je zapotřebí udržovat kontakt a spolupráci především s regionálními neziskovými organizacemi a poskytovat jim, i dalším institucím pracujícím s dobrovolníky, kvalifikovanou metodickou pomoc a podporu. Dále dobrovolnická centra spolupracují s médii, obcemi, samosprávami i státními orgány a v neposlední řadě sama realizují dobrovolnické programy, např. program „Dobrovolníci v nemocnicích“, „Dobrovolníci v domovech pro seniory“, „Program Pět P“ pro děti a další.“³⁶

³⁵ Tutr, V., www.dobrovolnik.cz/1-organ.shtml.

³⁶ Dolejská, M., <http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>.

5. Motivace dobrovolníků

V dávné minulosti bylo dobrovolnictví čistě nezištnou službou. V dnešní době sice dobrovolník neočekává finanční odměnu, ale přeci jen očekává, že mu jeho dobrovolnická činnost něco přinese. Jedná se například o získání nových zkušeností, přátel, o posílení sebedůvěry a v neposlední řadě jde i o zábavu.³⁷

„Zejména lidem z tzv. sociálně slabých skupin může dobrovolnictví nabídnout způsob, jak se zařadit do společenského dění. Nezaměstnaným pomáhá získat zkušenosti, které v budoucnu využijí při práci. Zdravotně postižení se díky dobrovolným aktivitám zapojují do společnosti, která je potom lépe chápe jako její samozřejmou součást. Lidé v důchodovém věku mohou pomoci zejména v oblasti služeb seniorům, ale také při předávání zkušeností mladším - například svým ošetrovatelům z řad dobrovolníků. Tak mohou pomoci řešit i generační problémy ve společnosti. Důležitější je však získaný pocit užitečnosti.“³⁸

Dobrovolnictví je jednoduché. Je to o tom, že věnujete svůj čas něčemu užitečnému bez nároku na odměnu. Získáte uspokojení z dobře stráveného času a vynaloženého úsilí. V neposlední řadě je dobrovolnictví dobrá cesta k: poznání nových lidí, získání dovedností a užitečných zkušeností. Může to být také zábava.³⁹

5.1 Motivace lidského chování

„Různí autoři vycházejí z různých psychologických škol, které reprezentují, a proto také nacházíme více možných přístupů k oblasti lidské motivace. Někteří rozlišují mezi vědomými a nevědomými, dále mezi tzv. motivy primárními a sekundárními a většinou si všímají motivací zaměřených fyziologicky, zaměřených na teorii učení nebo na teorii osobnosti, případně rozlišují mezi motivy biologickými a sociokulturními.“⁴⁰

„Nakonečný (1997) dělí motivace takto (považuje však za důležité rozlišovat mezi motivem a potřebou):

Motivy primární (vrozené) – hlad, žízeň, spánek, dýchání, vyhýbání se bolesti atd.

Motivy afektivní (částečně primární a částečně sekundární) – motiv bezpečí, agrese, atp.

– jsou vrozené i získané

³⁷ Srov. http://www.dobrovolnik.cz/l_co.shtml

³⁸ http://www.dobrovolnik.cz/l_co.shtml

³⁹ Srov. <http://www.do-it.org.uk/wanttovolunteer/aboutvolunteering/thebasics>

⁴⁰ Hynek, J. Motivace k dobrovolnictví, <http://www.amanno.org/?go=dokumenty&pageId=5>.

Motivy sekundární (sociálně vztahové, získané) – motiv sociálního kontaktu, dosažení úspěchu, moci vlastnictví atd.

Toto dělení odráží do jisté míry pohled humanistické psychologie reprezentovaný A. H. Maslowem, jež vychází ze systému univerzálních lidských potřeb, které se každý člověk snaží uspokojit. Maslow však jde dál a hovoří o nemotivovaném chování. Pokládá za ně to chování, které nesměruje k uspokojení nějaké potřeby, jako např. expresivní chování a fenomény zrání a růstu, ale současně hovoří o potřebách růstu a míní tedy, že chování není motivováno vždy jen redukcí potřeb.⁴¹

„Potřeba je pociťovaný nedostatek něčeho pro daného jedince důležitého. Právě potřeby jsou považovány za základní zdroj motivace. Napětí pociťované v mysli jedince – a to nejen člověka – vede k činnosti odstraňující příslušný nedostatek. Potřeby jsou členěny nejčastěji na základě Maslowovy hierarchie potřeb na biologické a sociální.

Biologické potřeby, nazývané také fyziologické, viscerogenní nebo primární, zahrnují nejzákladnější funkce nutné pro chod lidského organismu. **Sociální potřeby**, známé také pod přívlastky společenské, psychogenní nebo sekundární, určují člověka jako tvora žijícího v určitém společenství a snažícího se o kultivaci toho živočišného, co v každém jedinci je. Souhrnně bývá produkt sociálních potřeb nazýván kulturou.

Jedinci vykonávající dobrovolnou práci spatřují ve svém působení rozličné motivy. Některé z nich však mohou vykazovat znaky potřeb. Většina dobrovolníků, i přes deklarovanou skromnost, jistě pociťuje naplnění (ukojení) své potřeby být uznáván. Dále mladí dobrovolníci velmi často už při studiu dobrovolně pracují ve svém oboru a uspokojují tím potřebu seberealizace. Zřejmě tedy platí, že dobrovolná práce umožňuje splňovat a zušlechťovat ty **nejvyšší potřeby**.⁴²

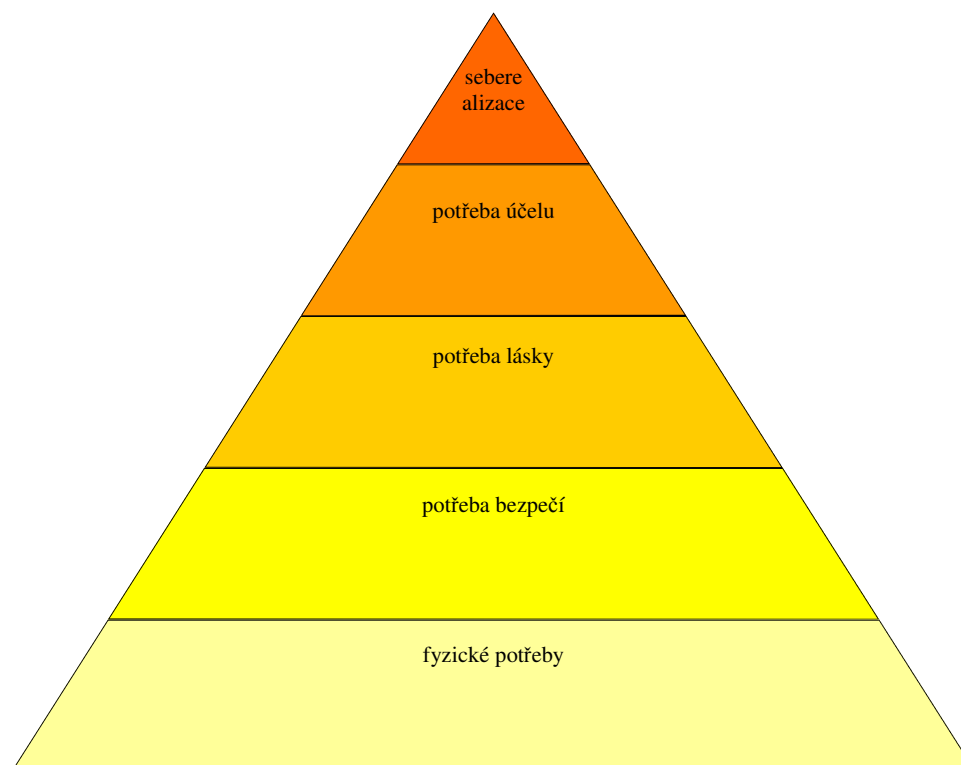
„Maslowův hierarchický systém potřeb vychází ze zobecněných zkušeností tohoto významného amerického klinického psychologa a představitele humanistické psychologie. Východiskem hierarchického uspořádání potřeb je jejich prožívaná naléhavost a princip, že potřeby v tomto systému uvedené jako vyšší jsou uspokojovány teprve tehdy, když jsou alespoň do určité míry uspokojeny potřeby nižší. Z tohoto pravidla existuje několik výjimek, které jsou dány zejména zkušeností a uspořováním potřeb v raném dětství (jestliže byly základní potřeby dítěte dostatečně uspokojeny, nepřikládá jim později velký význam a naléhavější se pro ně v dospělosti může stát potřeba poznávání, či tvoření, i když hladoví),

⁴¹ Hynek, J. Motivace k dobrovolnictví, <http://www.amanno.org/?go=dokumenty&pageId=5>

⁴² Novák, T. Motivace dobrovolníků, http://nb.vse.cz/~novakt/publ/06.04.24_motivace_dobrovolniku.doc

jiným případem výjimky je záměna potřeby lásky a úcty (člověk může usilovat o úctu prostřednictvím lásky, erotické úspěchy také posilují jeho sebevědomí).⁴³

MASLOWŮV HIERARCHICKÝ SYSTÉM POTŘEB

fyzické potřeby – hlad, žízeň, teplo, spánek atd. – prvky nutné k zachování tělesného života

potřeba bezpečí – Maslow má na mysli fyzické bezpečí – rozumnou jistotu, že fyzické potřeby budou uspokojeny i zítra

potřeba lásky – potřeby družít se s ostatními, být přijímán a někam patřit

potřeba účelu – potřeby symetrie, řádu a krásy, vědět, rozumět a zkoumat

⁴³ Nekonečný, M., Úvod do psychologie, s. 209.

potřeba seberealizace – nalézt sebenaplnění a realizovat vlastní potenciál, dosáhnout úspěchu, být kompetentní, získat souhlas a uznání – rozvoj člověk v plně vyvinutou, tvořivou osobnost s dostatečným prostorem pro sebevyjádření

„Než se potřeby, které jsou umístěny v hierarchii výše, stanou důležitým zdrojem motivace, musí být přinejmenším částečně uspokojeny potřeby, jež leží v pomyslné pyramidě níže.“⁴⁴

„Zůstaneme-li ještě u humanistické psychologie, pak právě ona zdůrazňuje jako determinanty chování vnitřní zdroje chování vystupující jako systém určitých potřeb či tendencí. Úspěšnost, intenzita a zaměření motivace je ovlivněna mnoha faktory – individuálními charakteristikami člověka, na jeho sociálních vazbách, výchově, okolnostech, momentální i dlouhodobé situaci, uznávaných hodnotách atp.“⁴⁵

5.2 Základní zdroje motivace

K základním zdrojům motivace patří:

- potřeby
- návyky
- zájmy
- hodnoty
- ideály

5.2.1 Potřeby

Charakteristiku potřeb viz v kapitole 5.1 Motivace lidského chování.

5.2.2 Návyky

„Návyky, neboli stereotypy jsou činnosti, které se častým, pravidelně se opakujícím vykonáváním v určitých situacích stávají zautomatizovanými. Návyky bývají odborně označovány jako naučené vzorce chování a jsou výsledkem buď výchovy nebo vlastního sebeutváření každého člověka.

I tato skupina motivů může vysvětlovat ochotu dobrovolně pracovat. (...) Návyky podle mého mínění v sobě skrývají velký potenciál. Člověk by na základě výchovy měl v určitých případech jednat víceméně automaticky, což by mohlo klidně být dobrovolnictví.“⁴⁶

⁴⁴ Novák, T. Motivace dobrovolníků, http://nb.vse.cz/~novakt/publ/06.04.24_motivace_dobrovolniku.doc.

⁴⁵ Hynek, J. Motivace k dobrovolnictví, <http://www.amanno.org/?go=dokumenty&pageId=5>.

⁴⁶ Novák, T. Motivace dobrovolníků, http://nb.vse.cz/~novakt/publ/06.04.24_motivace_dobrovolniku.doc.

5.2.3 Zájmy

„Zájmy tvoří zásadní motiv k výkonu dobrovolné činnosti. Platí to hlavně v oblastech jako volnočasové aktivity, umění a sport, kde je dobrovolníkovi implicitně nabízena i určitá odměna ve formě přístupu k vlastnímu zájmovému, uměleckému nebo sportovnímu vyžití. V zájmu vedoucích pracovníků organizací přijímající dobrovolníky by mělo patřit detailní zjištění zájmu vlastních dobrovolníků a pružná reakce na tyto podněty.“⁴⁷

5.2.4 Hodnoty

„Přisuzování významu a důležitosti skutečnostem v okolí člověka je podstatou hodnocení. Je to proces odehrávající se na úrovni poznávání a prožívání. Hodnoty potlačují objektivní smysl a ztělesňují subjektivní, individuální význam pro konkrétního jedince. Přesto však hodnoty bývají jedinci vnímány i v kontextu širších sociálních skupin nebo až celé lidské společnosti. Je přirozené, že některé hodnoty přejímá člověk od svého sociálního prostředí. Tato hodnocení představují osobní hodnotovou mapu, což je v podstatě hierarchie hodnot. Jedná se o významný zdroj motivace jakékoli lidské činnosti.“⁴⁸

5.2.5 Ideály

„Významný cíl snažení jedince, čili skutečnost, o kterou usiluje, je ideál. Rozumíme jím tedy „určitou ideovou či názorovou představu něčeho subjektivně žádoucího, pozitivně hodnoceného.“ Ideály mohou zahrnovat osobnostní znaky, životní styl a cíle, pracovního jednání atd. Vznikají na základě působení sociálních faktorů vývoje a utváření osobnosti člověka, především rodiny a autorit.

Ideály jsou motorem tzv. advokačních organizací a těch jedinců, kteří jsou přesvědčení a zdravě „nabuzení“ k akci, kterou se snaží napřímit zdeformované vztahy ve společnosti nebo přímo řeší akutní problémy.

Dobrovolná práce samotná je, nebo alespoň by měla být, považována za žádoucí a vysoce hodnocenou aktivitu. Ideálem člověka zodpovědného, racionálně uvažujícího je péče o společenství, ve kterém žije. Významný vliv mívají sociální skupiny, které i z pohledu dobrovolnictví jsou považovány za zásadní faktor.“⁴⁹

⁴⁷ Novák, T. Motivace dobrovolníků, http://nb.vse.cz/~novakt/publ/06.04.24_motivace_dobrovolniku.doc.

⁴⁸ Tamtéž.

6. Druhy motivace

Frič pomocí statistické analýzy vytipoval 3 základní deklarované motivace k dobrovolnictví. Jedná se o motivaci konvenční, reciproční a nerozvinutou. Jde o motivace, které se navzájem prolínají, ale u konkrétních osob se některá z nich stává dominantní.

Konvenční motivace

O konvenční motivaci mluvíme v případě, že dobrovolníka vedly k dobrovolné práci buď morální normy nejbližšího okolí nebo obecná neformální společenská pravidla chování, nejčastěji obojí. Konvenční motivace je dominantní u 40 % českých dobrovolníků a je nesena jak očekáváním a vzory chování v kruhu rodiny a známých, tak morálními imperativy platnými v širším společenství. Takto motivovaní dobrovolníci mají ve svém rozhodování sklon preferovat své náboženské přesvědčení a imponují jim příklady dárcovských aktivit z okruhu příbuzných a přátel. V širším slova smyslu se tato motivace opírá buď o principy křesťanské morálky či o představy o správném způsobu života. Proto se konvenční motivací častěji vyznačují starší lidé nad 60 let a věřící.

Reciproční motivace

Reciproční motivace orientuje svého nositele k tomu, aby v dobrovolné práci hledal prvky, které jsou užitečné i pro něj samého. Recipročně motivovaní dobrovolníci chápou svoji práci jako organické spojení dobra pro jiné a vlastního prospěchu. Typické je pro ně zájem o získávání nových zkušeností, navazování nových vztahů, snaha uplatnit svoje schopnosti a udržovat se prostřednictvím dobrovolné práce v kondici. Tato motivace má dominantní vliv na rozhodování 37 % českých dobrovolníků. Je patrná hlavně u mladých lidí do 30 let s jednoznačně ateistickým světonázorem.

Nerozvinutá motivace

Tato motivace se omezuje na soubor prvků, které vytvářejí základní prostor pro rozhodování dobrovolníků, jako je důvěra v organizaci, pro kterou by měli pracovat, přesvědčení o smysluplnosti dobrovolné práce v konkrétním případě a pocit, že prostřednictvím dobrovolnictví je možné se podílet na šíření dobré myšlenky. Tyto tři motivační pilíře postačují k rozhodnutí dobrovolně pracovat 23 % dobrovolníků. Významně častěji se tento

⁴⁹ Novák, T. Motivace dobrovolníků, http://nb.vse.cz/~novakt/publ/06.04.24_motivace_dobrovolniku.doc.

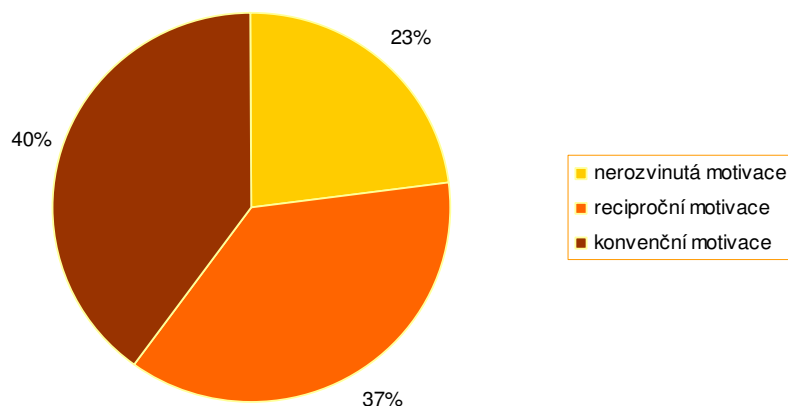
druh motivace vyskytuje u vysokoškoláků a osob střední a starší generace (od 46 do 60 let).⁵⁰

Následující graf znázorňuje procentuální zastoupení jednotlivých motivací, jak vyplynulo z rozsáhlého sociologického výzkumu, věnovaného dárcovství a dobrovolnictví v České republice a jejich institucionálního rámce, který jim poskytují neziskové organizace. Výzkum realizovala Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS) a Agentura neziskového sektoru (AGNES) v letech 1999 a 2000.

Typologie motivací k dobrovolnictví

N = 366 dobrovolníků

Zdroj: AGNES, NROS 2000

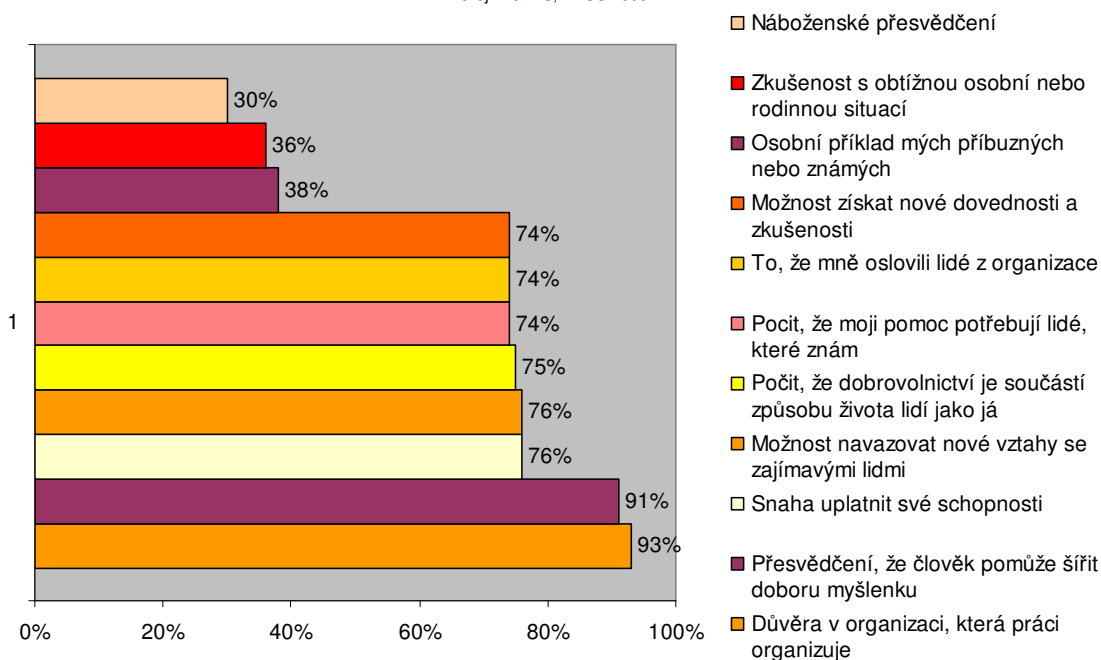

Dále se Frič ve svém výzkumu mimo jiné zabýval důvody, které jsou důležité pro to, aby se člověk rozhodl stát dobrovolníkem. Tyto konkrétní důvody jsou uvedeny v grafu níže:

⁵⁰ Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice.s. 67 – 68.

Důvody považované za důležité pro rozhodnutí stát se dobrovolníkem

N = 366 dobrovolníků
Zdroj: AGNES, NROS 2000

6.1 Motivace vědomá a nevědomá

„Sigmund Freud považoval veškeré projevy jedince za symptomatické, tj. vyjadřující nějaký stav a jeho účelný projev. Nemůžeme-li tedy nějaký motiv identifikovat, neznamená to, že mu motiv chybí. V tomto ohledu je pak případné rozlišovat mezi motivy vědomými a nevědomými.“⁵¹

„Je možné, že jednáme, aniž bychom věděli proč nebo aniž by nám pravá příčina našeho jednání byla zřejmá. Naše chování má někdy manifestační obsah. (...) Nevědomé jsou tedy i takové motivace či způsoby chování, jejichž příčiny si subjekt vysvětluje chybně.“⁵²

„Do této kategorie patří i substituční chování, které má povahu kompenzace nedosaženého cíle. Zdrojem nevědomých motivací mohou být i potlačené sklony a afekty, z nichž vznikají komplexy – neasimilované psychické obsahy a s nimi spojené tendence k jejich kompenzaci. C. G. Jung zdůraznil její autonomii a čihavost (motivační pohotovost) a hovořil také o vědomých komplexech. Podle Maslowa komplexy navíc neovlivňují jen motivaci jedince, ale pronikají celou jeho psychikou, tj. determinují i jeho myšlení, fantazii, cítění atd.

Je signifikantní, že většina dobrovolníků uvádí jako své motivace pro práci dobrovolníka ty, které považuje za pozitivní. Především je to pomoc, cítit se užitečným, láska k bližnímu,

⁵¹ Hynek, J. Motivace k dobrovolnictví, <http://www.amanno.org/?go=dokumenty&pageId=5>.

smysluplnost, seberealizace, služba Bohu atp. Do této kategorie však stále častěji spadají i reciproční motivace – něco se naučit, mít dobrý pocit, uznání, parta apod.

Velmi zřídka se někdo odváží sdělit i některý z motivů, který by mohl být hodnocen jako negativní – kompenzace určitého komplexu, touha po moci, sexuální motiv atp. Vysvětlením může být do určité míry i to, že ty, které jsou hlubší, skrytější, mohou být nevědomé, potlačované či vytěšňované.⁵³

„Aby dobrovolníci byli při své práci skutečně úspěšní a prospěšní, musí sami splňovat určité předpoklady. Důležitou roli zde hraje především jejich motivace.

Dobrovolníci přicházejí do organizace s různými představami a z různých důvodů. Mezi nejčastější odpovědi dobrovolníků ohledně jejich **motivace** patří:

- chci dělat něco smysluplného,
- rád bych pomáhal lidem,
- můj příbuzný byl příjemcem dobrovolnické pomoci od vaší organizace,
- rád bych u vás získal praxi v oboru, kterému se dále chci věnovat,
- chci udělat něco pro lidi, kterých je mi líto a mám špatné svědomí z toho, že sám jsem zdravý,
- musím dělat někde nějakou praxi, a vaše nabídka se mi líbila ze všech nejvíce,
- zaujal mě váš projekt, a chci se na něm podílet,
- mám pocit, že mě nikdo nepotřebuje a váš projekt mi dává možnost, že budu užitečný,
- mám trochu volna a chci je využít pro dobrou věc.⁵⁴

Jandáková ve své publikaci hovoří o celé řadě důvodů:

- zájem o obor,
- získání praxe,
- prostor pro tvořivost,
- potřeba pocitu důležitosti,
- náboženské cítění,
- touha po změně,
- vlastní uspokojení,
- pocit, že je někdo potřebuje,
- samota,
- touha dostat se do vyšších kruhů,
- atd.⁵⁵

⁵² Nakonečný, M. Motivace lidského chování, s. 30.

⁵³ Hynek, J. Motivace k dobrovolnictví, <http://www.amanno.org/?go=dokumenty&pageId=5>.

⁵⁴ Kosina, K. Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky, s. 21.

Susan J. Ellis hovoří o velkém množství důvodů proč se stát dobrovolníkem, proč se věnovat dobrovolné činnosti. Jako příklad uvádím jen některé z nich:

- cítit se užitečným,
- poznat komunitu,
- získat vedoucí schopnosti,
- splnit občanskou povinnost,
- uspokojení z úspěchu,
- poznání,
- naučit se něco nového,
- volné pole působnosti,
- pomoc přátelům, partnerům,
- zdokonalit se,
- cítit se hrdý,
- získat nové přátele,
- jako terapie,
- dělat něco jiného než v práci,
- pro zábavu,
- z náboženských důvodů,
- cítit se dobře,
- být součástí týmu,
- otestovat sama sebe,
- být aktérem změny,
- po osobní zkušenosti s problémem, nemocí, situací,
- být vidět,
- aj.⁵⁶

Gabriela Čechová z Dobrovolnického centra Ratolest v Brně v Průvodci dobrovolnictvím pro neziskové organizace dostupném na webových stránkách Hestia – Národního dobrovolnického na otázku „Proč to ti dobrovolníci dělají?“, uvádí:

Protože:

- získají nové přátele a kontakty, které mohou využít i mimo dobrovolnou činnost,
- získají nové zkušenosti, informace, znalosti a dovednosti,

⁵⁵ Jandáková, P., Práce s dobrovolníky, s. 24.

⁵⁶ Ellis, S. J., Why Volunteer, <http://www.charityguide.org/volunteer/motivation/why-volunteer.htm>.

- mají přístup k různým vzdělávacím programům a výcvikům zprostředkovaným organizací,
- získají na sebe zpětnou vazbu, mají možnost sebereflexe a sebedokonalování,
- mohou se seberealizovat,
- aktivně tráví svůj čas, jsou prospěšní,
- mají dobrý pocit z dobře vykonané práce, vědomí vlastní potřebnosti, smysluplnosti,
- kontaktem s novými lidmi se seznamují s jinými styly a způsoby života,
- získají zázemí pro realizaci svých vlastních nápadů a vizí,
- mohou mobilizovat svůj potenciál a zvyšovat vlastní kvalifikaci a hodnotu na pracovním trhu,
- roste jejich osobní prestiž a jsou zajímaví pro své okolí.⁵⁷

V dotazníku pro zájemce o dobrovolnou činnost Národního dobrovolnického centra Hestia se jako možnosti odpovědi na otázku: „Proč chcete pracovat jako dobrovolník?“ uvádí tyto varianty:

- chci mít co na práci,
- chci se setkávat s lidmi,
- chci dosáhnout vlastního uspokojení z činnosti,
- chci rozvinout své dovednosti,
- chci dokázat pomoci potřebným lidem,
- chci splatit svůj dluh vděčnosti vůči lidem,
- jiný důvod.⁵⁸

„Soudím, že každý dobrovolník má pro „dobrovolničení“ vždy více důvodů, které lze členit do několika skupin. Menší část z nich je pragmatická (zápočet praxe), velká část je ryze osobní (dlouhodobá potřeba vztahu a blízkosti, návrat do dětství, naplnění potřeby pomáhat) a konečně je tu i motiv možné změny mezilidských vztahů. Posledně jmenovaný motiv dobrovolnictví je osobním příspěvkem světu, kde se lidé sdílejí a setkávají. Dobrovolníci jsou připraveni druhého obdarovat, aniž by o tom vzosně hovořili, jakoby říkali: „Jiný svět je možný a já na něm makám, protože chci a protože je to můj svět.“ Taková občansky či politicky orientovaná motivace a úvahy o lepším světě jsou možná naivní. Možná ...“⁵⁹

„V psychologii najdeme jistě řadu složitých témat, ale otázka lidské motivace bude určitě patřit k těm nejkomplikovanějším. Znat na ni odpověď, vědět proč se člověk chová tak, jak se

⁵⁷ Čechová, G., <http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>.

⁵⁸ http://www.hest.cz/formular/dob_1.shtml.

⁵⁹ Prahl, R., <http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>.

chová je předmětem zájmu nejen psychologů, ale každého, kdo pracuje s lidmi, a v konečném důsledku bychom rádi porozuměli i sami sobě. Proč je toto téma tak složité? Je to dáno mnoha faktory, především tím, že každé lidské rozhodnutí a z něho vyplývající konání (čin) je výsledkem vyhodnocení mnoha faktorů. Jinými slovy je to věc velmi komplexní.⁶⁰

„Jedním z nejdůležitějších motivů, o kterém se však příliš nehovoří, je to, že lidé dělají určitou práci rádi. Při dobrovolné práci může hrát svou roli i idealismus, určitý životní názor nebo politické přesvědčení.“⁶¹

6.2 Motivy k dobrovolné činnosti

Jaroslav Hynek zastupující sdružení YMCA v ČR přednesl na konferenci v Kroměříži v roce 2004 referát s názvem „Motivace k dobrovolné práci“. Hovořil o složitosti tohoto tématu a uvedl velmi pestrý výčet motivů, které mohou vést k dobrovolné činnosti. Zmínil se o motivech kladných i záporných. Konkrétně hovořil o : altruismu, substitučním „lčnění“ komplexů, sexuálním motivu, moci, penězích, víře, vlastní zkušenosti, seberealizaci a o smyslu.

1. Altruismus

jistě jako první člověka napadne altruismus. Jedna z definic altruismu říká, že jde o „chování uskutečňované k prospěchu druhého bez anticipace odměn z externích zdrojů. To nám napovídá, že tedy existují vnitřní odměny, které mají povahu vyšších citů. (...) Altruismus můžeme v běžné řeči formulovat jako radost z radosti druhých.“⁶²

Altruismus však není jednoznačným a jednoduchým pojmem. Frič uvádí následující druhy altruistického chování:

reciproční altruismus – v jeho pozadí stojí očekávání, že bude altruistův výkon jednou oplacen nějakou odměnou

normativní altruismus – charakterizuje chování, které se opírá o motivaci kombinující morální imperativy a sociální tlak, tedy nejen zvnitřněné morální imperativy samotné

emocionální altruismus – stojí na citu člověka, na soucitu se strádajícími, na lásce k bližnímu. není zde tedy přítomen přímý zisk egoisty, ale emoční zisk – emocionální zainteresovanost altruisty na konání dobra je mravně krásná

⁶⁰ Hynek, J. Motivace k dobrovolnické práci. In. Dobrovolníci, vzdělávání a výchova ve škole i mimo školu. Sborník konference Kroměříž 2004. s. 26.

⁶¹ Jandáková, P. Spolupráce s dobrovolníky, s. 6.

⁶² Hynek, J. Motivace k dobrovolnické práci. In. Dobrovolníci, vzdělávání a výchova ve škole i mimo školu. Sborník konference Kroměříž 2004. s. 26

křesťanský altruismus – nevyhýbá se ani jednomu z výše uvedených druhů motivací, i když některé neodpovídají jeho ideálu krásna. Je pro něj charakteristický soucit s trpícím, milosrdenství

pravý altruismus – altruismus bez kontaminace egoismem je velmi složitým problémem. (...) Jednotlivé druhy altruismu se navzájem nevyklučují, dobročinnost je motivována jak racionálně, tak emocionálně a veškerý altruismus je kontaminován egoismem. (...) Obvykle s ideálem mravní krásy altruismu korespondují ty motivace, které počítají se symbolickou, morální nebo spirituální odměnou. (...) Zisky z altruismu jsou vždy oboustranné.⁶³

2. Substituční

„léčení“ komplexů. Určité procento lidí prožívá komplexy nejrůznějšího druhu, z nichž některé mohou být kompenzovány dobrovolnou péčí o druhé.

3. Sexuální

bez pochyby jedna z velmi silných motivací pro lidské konání. v prostředí neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží je třeba eliminovat zájmy pedofilů, které budou vždy takovéto jedince přirozeně přitahovat. Je nutno říci, že žádným administrativním způsobem nelze problémy s touto motivací 100% vyloučit.

4. Moc

na jedné straně je nutno rozlišovat touhu po moci a touhu po uplatnění, ale psychologové stejně říkají, že touha po uplatnění vychází opět z touhy po moci. A Alfred Adler říká, že touha po moci vychází z pocitu bezmocnosti, jiní z potřeby sebepotvrzení vlastního já.

5. Peníze

dobrovolník a peníze? Není to protimluv? I v neziskových organizacích se točí relativně hodně financí a vždy se najdou lidé, které přítomnost peněz provokuje k aktivitě. Takový člověk se ale většinou nestává dobrovolníkem – snad jen na čas, než se mu podaří dostat např. do manažerské funkce organizace pracující s dobrovolníky.

6. Víra

patří k velmi silným motivacím. Víra a z ní vyvěrající služba byla v naší kultuře po dlouhá staletí normativní součástí lidského bytí. Atheismus vyprázdnil toto místo, ale potřeba sdílení dobra přetrvávala. člověk potřebuje zažívat i tyto vjemy.⁶⁴

7. Vlastní zkušenost

většinou jde o odchovance organizace, kteří se po dosažení určitého věku stávají sami vedoucími. Vyjadřují to většinou slovy: „chci vrátit to, co jsem sám mohl prožít.“

⁶³ Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, s. 14 – 22.

⁶⁴ Hynek, J. Motivace k dobrovolnictví, <http://www.amanno.org/?go=dokumenty&pageId=5>.

8. Seberealizace

humanistická psychologie – A. H. Maslow – „Člověk musí být tím, kým může být, musí zůstat věrný své vlastní povaze. Tuto potřebu označujeme jako sebeuskutečňování“.

9. Smysl

V. E. Frankl jej dotahuje do vyjádření vůle ke smysluplné existenci. Zde se objevují vyjádření vlastní motivace jako: pocit, že dělám něco dobrého a hodnotného, pomoci dobré věci, má to smysl, pocit naplnění věřím, že to má hlubší smysl, nechci život jen prožít ale plně žít.⁶⁵

6.3 Nevhodné a nebezpečné motivy pro dobrovolnou práci

Samozřejmě, že existují i nevhodné či přímo nebezpečné motivy pro dobrovolnou činnost. Jiří Tošner s Olgou Sozanskou uvádějí ve své publikaci konkrétně tyto motivy:

1. Soucit vedoucí k degradaci klienta.
2. Nepřiměřená a zbytečná zvědavost.
3. Služba pramenící z pocitu povinnosti.
4. Skutkaření, snaha něco si zasloužit.
5. Touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat vlastní duševní rovnováhu.
6. Osamělost z ní pramenící touha po přátelství.
7. Pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti.
8. Nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi.
9. Panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv.

„Ve všech těchto případech deklarovaná snaha pomoci zakrývá skutečnou touhu po moci nad někým jiným, po uznání apod. Pokud je nebezpečný motiv velmi silný, nebo je kombinován s některým z dalších negativních motivů, může nerozeznán silně poškodit klienta a vztahy mezi členy dobrovolnického týmu. K uvedenému seznamu je třeba podotknout, že dokud bude prestiž dobrovolnictví ve společnosti malá, nebudou se tolik objevovat lidé s nebezpečnými motivy. Z praxe víme, že tu a tam se objeví zájemce o dobrovolnou činnost s nepřiměřenou mírou soucitu a pomáhání za každou cenu. Ti druzí s mocenskými motivy jsou mezi dobrovolníky zatím výjimečným jevem. Vzhledem k principu dobrovolné činnosti soudíme, že jich nikdy nebude tolik jako v jiných oblastech lidské činnosti, např. v politice.

⁶⁵ Hynek, J. Motivace k dobrovolnické práci. In. Dobrovolníci, vzdělávání a výchova ve škole i mimo školu. Sborník konference Kroměříž 2004. s. 26 – 27.

S rostoucím společenským uznáním dobrovolnictví však bude přibývat lidí, kteří by nejprve potřebovali porozumět a pomoci sami sobě než budou schopni pomáhat jiným.“⁶⁶

7. Příprava na dobrovolnou činnost

„Příprava na dobrovolnou činnost je různorodá a závisí především na tom, o jakou činnost se jedná. Tam, kde dobrovolník vykonává vysoce kvalifikovanou práci, záleží v první řadě na tom, s jakou dosavadní profesní přípravou adept přichází. Např. výtvarnice, která povede výtvarné kursy, je již dostatečně kvalifikována, stejně jako vyučující cizím jazykům jsou kvalifikováni svou jazykovou erudicí. Pokud se ale jedná o neobvyklý typ činnosti či

o náročnou klientelu (např. mentálně postižení), zajišťují organizace pro dobrovolníky zvláštní edukaci a přípravu. Např. dobrovolní poradci v občanských poradnách jsou systematicky školeni téměř 1/2 roku, než zahájí vlastní poradenskou činnost. V Charitě organizují pro dobrovolné pečovatelky Kurs sv. Zdislavy a pro všechny, kdo se chtějí účastnit práce na veřejných sbírkách, mají zvlášť připravený povinný program.

Tam, kde není příprava zajištěna systematicky a skupinově, je pravidlem individuální zasvěcení (zaučení), zájemce do chodu organizace, nejčastěji vedoucím pracovníkem daného zařízení apod. dobrovolník obvykle vykonává alespoň po určité období svou činnost pod neformálním dohledem zaměstnaných pracovníků.

Na profesní přípravu zpravidla nejsou kladeny příliš vysoké nároky, neboť se vychází z toho, že vždy je možno určitou činnost pro dobrovolníka najít. Pokud však práce dobrovolníků v organizaci nějak souvisí s jejich profesí (např. manželském poradenství je výhodou, pokud poradci mají kvalifikaci psychiatr a psycholog), je to výhodou. Není to ovšem podmínka pro to, aby mohli práci dobrovolníka vykonávat, ale je to spíše usnadnění procesu zaškolení, získání důvěry a prověření jejich spolehlivosti. Nejdůležitějším předpokladem je jejich lidská a morální připravenost, osobní charakter a návyky. Pokud dobrovolníka čeká práce v zahraničí s případným rizikem, je naprosto samozřejmé, že prochází jazykovou, psychologickou a bezpečnostní přípravou.“⁶⁷

Bohdana Plodková z Dobrovolnického centra Ústavu sociální práce zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích k přípravě dobrovolníků uvádí: „Náročnost

⁶⁶ Tošner, J., Sozanská, O. Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích, s. 46.

přípravy dobrovolníků závisí na jejich budoucí vykonávané činnosti. Pokud bude dobrovolník pouze zalepovat a nadepisovat obálky, určitě mu budou stačit pouze základní informace řečené během deseti minut. U některých činností (např. příprava větší akce) bude nutno s dobrovolníkem probrat spoustu detailů, seznámit dobrovolníka s organizací, s jejím posláním, promyslet postup akce, rozdělit si úkoly, aby dobrovolník byl poté schopen pracovat samostatně - příprava bude trvat několik hodin. V případě, že se bude dobrovolník věnovat činnosti dlouhodobě, a to hlavně činností, kdy bude vstupovat do vztahu s klientem (např. dobrovolnický program Pět P či Dobrovolníci v nemocnicích), je nutná delší příprava formou až třídního výcviku. V praxi se nám velmi osvědčil víkendový výcvik, trvající od pátku večera do neděle poledne, kde se dobrovolníci dozví spoustu informací o dobrovolnictví obecně, podrobně se seznámí se svou budoucí činností, zamyslí se nad svou motivací, pracují s obavami, strachy, vyzkouší si modelové situace a mnohdy také absolvují psychologické testy. Dobrovolníci mohou ale také pomáhat při náročnějších činnostech, které si vyžadují dlouhodobou přípravu - příkladem může být telefonní poradenství vyžadující přípravu až 100 hodin vedenou odborníkem.⁶⁸

„Čas a energie vynaložené na školení se nám vrátí v kvalitě odvedené dobrovolné práce a v neposlední řadě v dobrém pocitu dobrovolníka, kterého přijímající organizace bere vážně a investuje do jeho odborného růstu.“⁶⁹

⁶⁷ Frič, P. Dárcovství a dobrovolnictví v České republice s. 107.

⁶⁸ Plodková, B., <http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>.

⁶⁹ Kosina, K., Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky, s. 34.

Diskuze

Nedomnívám se, že bychom měli ze západní kultury přijímat vše, co jen přijmout lze. Ale právě v oblasti dobrovolnictví bychom se inspirovat mohli a měli. Netvrdím, že u nás není dobrovolnictví na dobré úrovni, to bezpochyby je, ale domnívám se, že by se mělo využívat i v jiných oblastech než dosud. Také bychom si jako společnost měli uvědomit, že dobrovolnictví se nemusí vždy věnovat jen lidé ze sociální či zdravotnické oblasti. Dobrovolně se angažovat může opravdu každý. Zejména bychom se měli naučit, že dělat někde něco dobrovolně, bez nároku na finanční či jinou odměnu, nemusí v každém případě znamenat patolízalství či bláznovství. Bohužel, díky totalitnímu režimu, který zde byl a díky kapitalismu, který zde máme nyní, to tak často bývá. Ti, kteří vyrůstali v totalitním režimu, chápou dobrovolnictví jako patolízalství a ti, kteří vyrůstali v kapitalismu nechápou, že někdo dělá něco zadarmo a ještě k tomu rád.

Dobrovolnictví je tady u nás v ČR stále ještě rozrůstajícím se fenoménem a já pevně věřím, že postupem času bude jeho úroveň tady u nás, srovnatelná s úrovní dobrovolnictví v západních zemích.

Dobrovolnictví jako takové je velmi obsáhlým tématem. Skýtá v sobě mnoho možností, podle kterých lze toto téma zkoumat a také mnoho možností, jak nad tímto tématem polemizovat. Já jsem pro svou práci zvolila téma motivace dobrovolníků a to proto, že mi připadá velmi zajímavé. I když vím, že celkově motivace lidského chování je tématem velmi složitým, spadajícím spíše do oblasti psychologie. Lidé mají různé důvody, proč se věnují dobrovolné činnosti, jejich důvody jsou individuální, ale přesto se velmi často shodují. Ve své práci jsem měla snahu podat co nejrozsáhlejší výčet důvodů, proč se lidé stávají dobrovolníky. Jelikož některé autory publikací a článků o dobrovolnictví znám osobně, domnívám se, že se mi podařilo získat dostatečné množství důvěryhodných zdrojů. Jde o lidi, kteří se dobrovolnictví věnují již několik let. S převážným množstvím citované literatury se shoduje můj názor na dobrovolnictví i na motivaci k dobrovolné činnosti. Přesto bych na některé skutečnosti, které se mi podařilo v rámci dostupné literatury zjistit, chtěla reagovat či se k nim vyjádřit.

Malgorzata Ochmanová a Pawel Jordan ve své publikaci Dobrovolníci – cenný zdroj pomoci mimo jiné uvádí, v definici dobrovolníka, že dobrovolník je člověk, který je duševně i tělesně zdravý. Tuto skutečnost bych chtěla vyvrátit, protože se domnívám, že i člověk tělesně postižený může být dobrovolníkem. Takový člověk si umí uvědomit své priority a potřeby a jeho tělesné postižení mu v tom nikterak nebrání. Dost dobře si dokážu představit např. člověka upoutaného na invalidní vozík, který pomáhá v organizaci s administrativou,

vzděláváním, překlady, internetovými stránkami atd. Rovněž se domnívám, že pro člověka s tělesným postižením může být dobrovolná činnost z hlediska toho, že může přinášet pocit potřeby a užitečnosti, velmi důležitá.

Dále se chci pozastavit nad tématem, které se věnuje vhodnosti či nevhodnosti dobrovolníků. Shledávám je za velmi důležité a proto lituji, že se mi nepodařilo získat více zdrojů, které se tímto tématem zabývají. Posoudit dobrovolníka dle faktorů jako je vzdělání, věk, zdravotní stav atd. a podle toho jej zařadit do dobrovolnického programu by měla na začátku spolupráce každá organizace. Tato skutečnost je důležitá pro spokojenost obou stran, tedy jak pro organizaci, tak pro samotného dobrovolníka. V dobrovolné činnosti se může angažovat opravdu každý. Jen je důležité brát v potaz přesně ty faktory, které uvádí Teicherová. Tyto faktory by si měl při volbě dobrovolné činnosti uvědomit i sám dobrovolník. Měl by znát své možnosti a své hranice a podle nich citlivě volit oblast, ve které se chce angažovat.

V dotazníku národního dobrovolnického centra Hestia pro zájemce o dobrovolnou činnost, který uvádí oblasti, ve kterých se mohou dobrovolníci angažovat, dle mého názoru chybí oblast péče o seniory. Všechny oblasti, které jsou v dotazníku uvedeny, jsou velmi důležité, ale neméně důležitou shledávám i oblast péče o seniory. Od kolegů, kteří se věnují sociální práci se seniory vím, že do některých penzionů a domovů pro seniory je velmi těžké dobrovolníky získat. Většina z nich se domnívá, že práce se seniory není pro dobrovolníky atraktivní zejména z toho důvodu, že někteří z nich shledávají v obyvatelích těchto domovů a penzionů svou budoucnost. Bylo by tedy docela zajímavé zkoumat, proč se tak málo dobrovolníků angažuje v oblasti péče o seniory, zda je domněnka pracovníků v oblasti péče o seniory pravdivá. Jaká je v tomto případě jejich „demotivace“.

Ráda bych dále doplnila výčet nevhodných a nebezpečných motivů pro dobrovolnou práci, který ve své publikaci uvádí Jiří Tošner a Olga Sozanská. Při absolvování praxe v pražském programu Pět P (preventivní program pro děti ve věku 6 - 15 let založený na kamarádském vztahu dítěte s dospělým dobrovolníkem) jsem několikrát byla svědkem toho, že uchazeč o dobrovolnictví otevřeně přiznal, že se potřebuje do zmíněného programu zapojit, aby získal potvrzení, které mu umožní snadněji se dostat na vysokou školu. Zařadila bych tuto motivaci mezi nevhodné a nebezpečné motivy pro dobrovolnou činnost, alébrž se domnívám, že takový dobrovolník „z nutnosti“ může právě třeba v programu Pět P napáchat více škody, než užítku. Navíc někdy bývá dost evidentní, že takový dobrovolník by se jinak nikdy o dobrovolnictví

nezajímal. Zkrátka je k tomu veden pouze požadavkem konkrétní vysoké školy. Nedomnívám se, že takováto motivace je v dobrovolnictví na místě.

Téma nevhodných a nebezpečných motivů je velmi složité. O něm samotném by se dalo napsat mnoho stránek, avšak to nebylo předmětem mé práce.

Souhlasím s názorem Pavly Jandákové, která ve své publikaci hovoří o tom, že jeden z nejdůležitějších motivů pro dobrovolnou práci je to, že lidé dělají určitou práci rádi. Domnívám se, že tento motiv je přítomen u každého dobrovolníka. Dle mého názoru se ve výsledcích výzkumů, které se týkají motivace, tento motiv neobjevuje proto, že je těžko vyzkoumatelný a vlastně nemá konkrétní výpovědní hodnotu.

zviditelnit. Vnést jej do běžného života běžných lidí. Další otázkou však je, zda je člověk vůbec k V průběhu bádání a psaní této práce mě napadalo mnoho dalších alternativ, kterými jsem se mohla ve své práci zabývat. Rovněž jsem přemýšlela nad realizací různých výzkumů. Domnívám se například, že by bylo zajímavé zkoumat, kolik studentů sociální práce se věnuje dobrovolnictví, v jaké oblasti se angažují a samozřejmě, co je k tomu vede. Myslím, že z výsledků takového výzkumu bychom mohli být velmi překvapení. Jak jsem již několikrát uvedla, dobrovolnictví lze zkoumat všemožně, je to jen otázka fantazie.

Také jsem si v průběhu tvoření své práce kladla mnoho otázek. Jednou z nich bylo například to, zda by nebylo dobré vést lidi k dobrovolnictví od útlého věku. Nikoliv však „dobrovolně povinně“, jako to probíhalo v rámci totalitního režimu, ale nějakou nenásilnou formou – například ještě více dobrovolnictví dobrovolnictví vychovatelný.

Touto řečnickou otázkou, bych diskuzi uzavřela. Jak jsem již podotkla, můj názor na dobrovolnictví se ve většině případů shoduje s autory, kteří se tímto tématem zabývají. Výhrady, které jsem měla, jsem okomentovala právě v této diskuzi.

ZÁVĚR

Témat a oblastí, které se více či méně dotýkají dobrovolnictví je celá řada. Jsou velmi široká a dají se neustále znovu a znovu zpracovávat.

Úkolem této práce bylo popsat co možná největší množství důvodů a motivací k dobrovolné činnosti. V žádném případě netvrdím, že má bakalářská práce obsahuje všechny existující důvody, proč se lidé stávají dobrovolníky. A to proto, že, jak jsem již v úvodu uvedla, rozhodnutí k dobrovolnictví je zcela individuální záležitostí.

Nyní, když jsem již na konci psaní své bakalářské práce, mohu říci, že úsilí věnované tomuto tématu mi přineslo ve výsledku více otázek než odpovědí. Ale také mnoho nápadů, jak jinak by se dalo téma dobrovolnictví prozkoumat. Věřím, že získané poznatky využiji ve svém profesním životě, ať už jako dobrovolník či jako člověk, který bude s dobrovolníky pracovat.

SEZNAM LITERATURY

1. *Dobrovolnictví a dárcovství – obnova občanských ctností. Sborník z mezinárodní konference Kroměříž 2001.* Praha: Hestia – NDC, 2001. ISBN 80-85945-27-4.
2. *Dobrovolníci, vzdělávání a výchova ve škole i mimo školu. Sborník konference Kroměříž 2004.* Praha: Hestia – NDC, 2004.
3. *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče. Sborník z konference Kroměříž 2002.* Praha: Hestia - NDC, 2002. ISBN 80-85945-30-4.
4. FRÍČ, P. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky výzkumu NROS a AGNES.* Praha: NROS, AGNES, 2001. ISBN 80-902633-7-2.
5. KOSINA, K. a kol. *Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky.* Praha: AGNES, 2003. ISBN 80-902633-X-7.
6. KRAUS, J. a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A – Ž.* Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.
7. JANDÁKOVÁ, P. *Práce s dobrovolníky.* Praha: Nadace Lotos, 1997.
8. JANDÁKOVÁ, P. *Spolupráce s dobrovolníky – díl osmý.* Praha: Institut pro demokracii a jednotnou Evropu, 1997.
9. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
10. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
11. OCHMANOVÁ, M., JORDAN, P. *Vytváranie životaschopných neziskových organizácií. Dobrovolníci – cenný zdroj pomoci.* Baltimore: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1997. ISBN 1-886333-29-7.
12. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie.* Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

13. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0592-7.
14. *Obyčejní lidé dělají neobyčejné věci*. Praha: Portál s. r. o., 2005. ISBN 80-7367-017-8.
15. TOŠNER, J., Sozanská, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8.
16. *Gabriel ve škole, projekt na podporu dobrovolnictví mladých lidí*. Praha: AGNES, 2001. ISBN 80-902633-8-0.
17. „30 dní pro občanský sektor“ 2002. *Dobrovolnictví*. Praha: ICN o. p. s. 2001.

Internetové zdroje:

18. *About Volunteering* [online]. [cit. 2007-04-1]. Dostupné na WWW: < <http://www.do-it.org.uk/wanttovolunteer/aboutvolunteering/thebasics>>.
19. BARTOŠOVÁ, B., Na co se hodí a nehodí dobrovolníci. In *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskový sektor* [online]. Praha: Hestia – Národní dobrovolnické centrum, 2003 [cit. 2007-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>>.
20. *Co z toho ti lidé mají?* [online]. [cit. 2007-04-1]. Dostupné na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/l_co.shtml>.
21. ČECHOVÁ, G. Proč to ti dobrovolníci dělají? In *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskový sektor* [online]. Praha: Hestia – Národní dobrovolnické centrum, 2003 [cit. 2007-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>>.
22. *Definition Volunteer* [online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné na WWW: <<http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=88649&dict=CALD>>.

23. DOLEJSKÁ, M., K čemu jsou dobrovolnická centra? In *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskový sektor* [online]. Praha: Hestia – Národní dobrovolnické centrum, 2003 [cit. 2007-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>>.
24. ELLIS, S., J., *Why Volunteer?* [online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.charityguide.org/index.htm>>.
25. HYNEK, J. *Motivace k dobrovolnictví*. Praha, 2005. Závěrečná práce posluchače kurzu Manažeri – kurz efektivního řízení. Asociace manažerů absolventů [online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.amanno.org/doc/zp05/Hynek.pdf>>.
26. NOVÁK, T. *Motivace dobrovolníků*. Praha, 2006. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Podnikohospodářská fakulta.[online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné na WWW: <http://nb.vse.cz/~novakt/publ/06.04.24_motivace_dobrovolniku.doc>.
27. *O dobrovolnictví* [online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/l_organ.shtml>.
28. PLODKOVÁ, B., Jak připravit dobrovolníky na jejich činnost. In *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskový sektor* [online]. Praha: Hestia – Národní dobrovolnické centrum, 2003 [cit. 2007-03-21]. Dostupné na: WWW: <<http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>>.
29. PRAHL, R., Pro to ti dobrovolníci dělají? In *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskový sektor* [online]. Praha: Hestia – Národní dobrovolnické centrum, 2003 [cit. 2007-03-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>>.
30. TUTR, V., *Dobrovolnictví a náboženství*. [online]. [cit. 2007-03-12]. Dostupné na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/d_naboz.shtml>.
31. Zákon o dobrovolnické službě č. 198/2002 Sb. [online]. [cit. 2007-02-12]. Dostupné na WWW: http://www.olomouc.charita.cz/dobrovolnici/zakon_o_dobr._sluzbe.pdf

Abstrakt

PIŠTĚKOVÁ, R. *Motivace dobrovolníků*. České Budějovice 2007. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Lucie Maliníková.

Klíčové pojmy: dobrovolník, dobrovolnictví, dobrovolnické organizace, dobrovolnická centra, motivace lidského chování, zdroje motivace, motivy, příprava na dobrovolnou činnost.

Práce se zabývá motivací dobrovolníků, tedy tím, co vede lidi k tomu, že se věnují dobrovolné činnosti. Stručně nastiňuje vývoj dobrovolnictví od středověku až po současnost. Dále se zabývá charakteristikou dobrovolníka a oblastmi, ve kterých se dobrovolníci uplatňují. Rovněž se věnuje motivaci lidského chování a rozebírá základní zdroje této motivace. Popisuje konkrétní druhy motivace pro dobrovolnou činnost a to jak ty vhodné, tak i nevhodné. V práci je dále zmíněna problematika přípravy dobrovolníka na jeho dobrovolnou činnost.

PIŠTĚKOVÁ, R. *Motivation of the volunteers*. České Budějovice 2007. Bachelor study. SouthCzech University. The Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Leader of the study Mgr. Lucie Maliňáková.

Key terms: volunteer, volunteerism, volunteers organisations, volunteers center, motivation of human behavior, the sources of motivation, motives, preparation for to be a volunteer.

The study is aiming on volunteers motivation, it means, what people leads to participate on volunteering. Shortly pointing on developing of volunteerism since midage till the present days. Next point of the study is characterization of a volunteer and the areas, where could volunteers apply themselves. This study is, as well, aiming on motivation of human behavior and analyzing the sources of this motivation. Describing particular kinds of the motivation for voluntary activity, those whose are correct and those whose are not as well. In the study is mentioned the question of preparing for voluntary activities.